

Şîa-İmâmiyye'nin Kur'ân'ın Orijinalliği Konusuna Yaklaşımı

The Shi'ab-Imâmiyyah Approach to the Originality of the Qur'ân

Yakup ÇETİN

Öğretmen | Teacher

Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Ankara Directorate of National Education

Ankara, Türkiye

ykpcn34@gmail.com | 0009-0003-1254-2915

Nezir MAVİŞ

Sorumlu Yazar | Corresponding Author

Doç. Dr. | Assoc. Prof. Dr.

Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Iğdır University, Faculty of Theology

Iğdır, Türkiye

nmvs@outlook.com.tr | 0000-0001-9762-9849

Makale Bilgileri | Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi | Received: 24.03.2025

Yayın Tarihi | Published: 30.06.2025

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Katkı Oranı | Cont. Rate: Y.Ç. %50; N.M. %50

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında tamamladığı “Şîa-İmâmiyye'nin Kur'ân'ın Tahrif ve Korunmuşluğuna Dair Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansman: Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.

Article Type: Research Article

Kabul Tarihi | Accepted: 24.06.2025

Yayın Sezonu | Pub Season: Haziran / June

Plagiarism: The paper has been reviewed by at least two referees and scanned via software.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Lisans | Copyright: CC BY-NC 4.0

Ethical Statement: Ethical principles were followed during the preparation. This study is based on the first author's master's thesis entitled “Shia-Imâmiyya's Views on the Falsification and Preservation of the Qur'ân”, completed under the second author.

Declaration of Interests: The author(s) have no conflicts of interest to declare.

Funding: No funds, grants, or other support was received.

Atf | Citation: Çetin, Y., Maviş N. (2025). Şîa-İmâmiyye'nin Kur'ân'ın tahrif ve korunmuşluğuna dair görüşleri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 26(56), 1-22.
DOI: 10.70854/sobbiad.1664280

Abstract

In the sources of some Islamic sects, there are some negative narrations and views about the originality of the Qur'ān in the first centuries of the Hijra. Shī'ah Imāmiyyah al-Ithnā'ashariyyah [Imāmiyyah] comes first among these sects. In our study, the approach of this sect to the originality of the Qur'ān is discussed. In the first part of our study, the views and opinions of the Imāmiyyah on the falsification of the Qur'ān and in the second part on the preservation of the Qur'ān are included. For this reason, the changes and approaches of the Imāmiyyah in this regard from the past to the present are discussed. At this point, the approaches to the subject are analyzed in the context of the main sources and their authors, which have a source value in the Imāmiyyah and to which great importance is attributed. It is mentioned that these approaches were shaped in two different periods called “ahbārī” and “usūlī” in Imāmiyyah thought. The approach to the authenticity of the Qur'ān is presented by taking these traditions into account. Where necessary, reference is also made to Sunnī sources and recent studies. This study contributes to the understanding that the belief of the Qur'ān retains its authenticity, which has been established in the Islamic world.

Key Words: Kalām, Imāmiyyah, the falsification of the Qur'ān, the preservation of the Qur'ān.

Öz

İslâm mezheplerinin bazılarına ait kaynaklarda hicri ilk asırlarda Kur'an'ın orijinalliği konusunda olumsuz rivâyet ve görüşlere yer verilmiştir. Bu fırkaların başında İmâmiyye el-İsnâaşeriyye [İmâmiyye] gelmektedir. Çalışmamızda bu fırkanın Kur'an'ın orijinalliği konusuna yaklaşımı ele alınmaktadır. Çalışmamızın birinci kısmında İmâmiyye'nin Kur'an'ın tahrifine; ikinci kısmında ise Kur'an'ın korunmuşluğuna dair görüş ve düşüncelerine yer verilmektedir. Başka deyişle çalışmamızda, İmâmiyye'nin bu hususta geçmişten günümüze geçirdiği değişim dönüşüm ve ortaya koyduğu yaklaşımlar ele alınmaktadır. Bu amaçla İmâmiyye'de kaynaklık değeri olan, önem atfedilen belli başlı kaynaklar ve müellifleri bağlamında konuya dair yaklaşımlar incelenmekte; bu yaklaşımların imâmî düşüncede “ahbârî” ve “usûlî” denilen iki ayrı dönemde şekillendiğine değinilmektedir. İmâmiyye'nin Kur'an'ın orijinalliği konusuna yaklaşımı bu gelenekler dikkate alınarak sunulmaktadır. Gerekli yerlerde Sünnî kaynaklara ve güncel çalışmalara da müracaat edilen bu çalışmamızın, İslâm dünyasında yerleşik olan Kur'an'ın korunmuşluğu düşüncesine katkı sunmasını umuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, İmâmiyye, Kur'an'ın tahrifi, Kur'an'ın korunmuşluğu.

Giriş

Kitâb-ı Mukaddes orijinalliğini koruyamayıp tahrife uğramıştır. Allah'ın inayeti, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) inen Kur'an ayetlerini yazdırıp ezberletmesi ve daha sonra Kur'an'ın iki kapak arasında toplanmasıyla son ilahi vahyin orijinalliği korunmuştur. Günümüzde Müslümanlar Kur'an'ın korunmuşluğu inancında birleşmektedir. Hicri ilk asırlar için ise bu birliktelikten söz edilememektedir. Şîî düşüncede hicri ilk dört asırda Kur'an'ın tahrif edildiği iddiası gündeme getirilmiştir. Bu iddiaların odağı, Şîa'nın ana gövdesini oluşturan İmâmiyye'dir. İmâmiyye'nin bu iddiaları İslâm dünyasında büyük tepki çekmiştir. Bu tepkiler hem Ehl-i sünnet hem de Şîî gelenekte; İmâmiyye'nin gerek *ahbârî* ve *usûlî* dönem kaynaklarında, farklı düzeylerde yer edinmiştir.

Çalışmada mâmiyye'nin söz konusu iddiaları irdelemekte, ilgili rivâyetlerden hareketle konunun sosyal, siyasal ve mezhepsel yönleri ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca tahrif iddiasının tüm İmâmiyye'ye mâl edilip edilemeyeceği ve bu rivâyetlerin doğrudan tahrifle ilgili olup olmadığına dair görüşlere yer verilmektedir. Fırkanın Kur'an anlayışında yaşadığı değişimin sebebini ortaya koymak bağlamında çalışmamızda hicri ilk asırlarda Kur'an'ın tahrif edildiğini ileri süren İmâmiyye'nin, sonrasında Kur'an'ın korunmuşluğu düşüncesine dönüşünün imâmet inancıyla ilişkisi üzerinde durulmaktadır.

1. Tahrif Kavramı ve Tahrif Türleri

“Taraf, yan, dil, lehçe ve dönmek” gibi anlamlara gelen tahrif, h-r-f kökünden türemiş olup, kelimenin anlamını veya sözün manasını benzer manalarla değiştirmek demektir (İbn Manzûr, 2010: 9/43). “Kötü tevil, tağyir ve tebdil” anlamlarını da içeren tahrif kelimesi (Tabersî, 2005: 1/193; 3/80), metnin tahrifi ve sözün tahrifi örneklerinde görüldüğü üzere bir şeyi eğip bükme, yani sözü iki farklı anlama gelebilecek şekilde ortaya koymaktır (İsfahânî, 2014: 121). Terim olarak tahrif; “bir metin ya da sözü, gerçek anlamını değiştirecek tarzda çarpıtmaktır.” Manada tahrif, yazılı bir metni doğrudan değiştirmek, keyfi olarak bozmak, ona birtakım eklemelerde bulunmak ya da ondan bazı şeyleri çıkartmak veya orijinal metni aslına uygun olmayacak bir şekilde tevil etmek gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilir (Buhl, 1979: 11/667).

Tahrif, manevî ve lafzî kısımlarına ayrılır (Ca'feriyân, 1985: 7). Manevî tahrif sözün tahrif edilerek doğal anlamını kaybetmesidir. Lafzî bu şekilde tefsir etmek bir tür yersiz tevildir. Çünkü manevî tahrif, söylenenin delaletini değiştirip onu doğal manası dışına çıkarır (Ma'rîfet, 2009: 476). Kur'ân'la ilgili olarak bu tür tahrifin meydana geldiği ve bu tevillerin bir kısmının bazı mezhepleri desteklemeye yönelik olduğu görülmektedir (Ca'feriyân, 1985: 8). Kur'ân'da Ehl-i kitabın yaptığı tahriften bahsedilen dört yerde de tahrif kelimesi bu anlamda kullanılmıştır (bk. el-Bakara, 2/75; en-Nisâ, 4/46; el-Mâide, 5/13, 41).

Manevî tahrifi her dönemde görmek mümkündür. Bazı fırkalarca Kur'ân'ın kişisel, siyasi ya da bir takım mezhepsel çıkarlar doğrultusunda yorumlandığı bilinmektedir. İmâmîyye de bu tahrifi kabul etmekte ve bu tahriften korunmak için ancak masûm imâmlar tarafından yapılan doğru tevilin esas alınması gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla İmâmîyye'ye göre imâmlardan gelen Kur'ân yorumlarının dışında kalan diğer tüm yorumlar manevî tahrif olarak anlaşılmaktadır. Lafzî tahrif ise tağyir ve tebdil anlamındadır (Tabersî, 2005: 1/193; 3/80). Lafzî tahrif kutsal metinler üzerinde yapılan maddi tebdil (Demirci, 2014: 274), yani ekleme ya da eksiltme yoluna gidilerek metinde değişikliklere neden olan tahriftir (Şahavat, 2014: 43-61).

Lafzî tahrif sûre ve ayetlerde, kelimelerde, harf ve harekelerde olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır. Ku'rân kelimelerinde bazı isim ve ibarelerin alışagelmışin dışında değiştirilmesi şeklindeki tahrif, küçük bir kısmı hariç, Müslümanların çoğunluğunca kabul edilmeyen bir durumdur (Ca'feriyân, 1985: 8-9). İmâmîyye'ye göre müfessirin, lafzî birden fazla anlama gelen ayetlerin anlamlarından birisini tercih etmesi ancak Hz. Peygamber ve masûm imâmlardan gelecek bir bilgi ile mümkün olabilir. Çünkü hangi mananın doğru olduğunu ancak onlar bilir ve onlardan gelen bir bilgiye dayanmadan tefsir yapmak caiz değildir (Tûsî, ts.: 1/4-6).

İmâmîlerin lafzî tahrifi; Kur'ân'da eksiklik ya da fazlalık bulunduğu, onun değiştirildiği yahut manasının çarpıtıldığı şeklinde anladıkları anlaşılmaktadır. Onlar bir ayetın bir kelimesinde, bir sûrenin tamamında ya da Kur'ân'ın bütününde eksiltme, ekleme veya mana değişikliğine tahrif demişlerdir.

1.1. İmâmiyye’de Tahrif İddiasının Alt Yapısı

İmâmiyye’nin Kur’ân’a yaklaşımında ilk dönemlerdeki tutumu ile sonraki tutumu farklılık arz etmektedir. Şî‘a kaynaklarında tahrif iddiasını içerdiği bilinen en eski kitap Süleym b. Kays el-Hilâlî’nin (ö. 76/695) *Kitâbü Süleym b. Kays* adlı eseridir. Şî‘î çevrelerde, özellikle imametle ilgili konularda bazı müelliflerin itibar ettiği bu kitap için Şeyh Müfid (1951: 149-150), “*Sahîfetü Süleym*’in, içerdiği bilgilerin çoğunluğu ile amel etmemek gerektiğini” söylemiştir.¹

Tahrif iddialarına yer verenlerden Ebu’l-Cârûd Ziyâd b. Münzir’in (ö. 150/767) bir tefsirinden söz edilmektedir (Tûsî, 1996: 131). İbnü’n-Nedîm (ö. 385/995) bu tefsirin Muhammed el-Bâkır’a (ö. 114/754) ait olup Ebu’l-Cârûd’un bunu kendisinden aktardığını bildirmektedir (2009: 33). Râvisi Kesîr b. Ayyâş el-Kâtânî’nin cerhedilmesi nedeniyle (Necâşî, 2010: 132), bu eser Ebu’l-Cârûd’la ilgili olmasa da ravisi açısından yerilmiştir (Ma’rifet, 1989: 228-229).

İmâmiyye’nin önemli rical ve fihrist eserlerinde “gülât”² olarak nitelenen bazı kesimler de tahrif iddiasını içeren eserler yazmışlardır. Ahmed b. Muhammed es-Seyyârî’nin (ö. 268/882) *Kitâbü’l Kıraat’ı (et-Tenzîl ve’t-Tabrîf)* ve Alî b. Ahmed el-Kûfî’nin (ö. 352/961), *Kitâbü’t-Tebdîl ve’t-Tabrîf*’i buna örnek verilebilir. Bu kaynaklarda Muhammed el-Bâkır, Ca’fer es-Sâdık (ö. 148/765) gibi imâmlara atfedilen tahrif rivâyetlerine, İmâmiyye muhaddislerinden Muhammed b. Hasan es-Saffâr’ın (ö. 290/903) *Besâirü’l-d-derecât*’ında yorum yapılmadan yer verilmiştir.³

İmâmî müfessir Furât b. İbrâhim el-Kûfî (ö. 310/922[?]) de *Tefsir*’inde tahrifle ilgili rivâyetlere yer verenlerdendir. Alî b. İbrâhim el-Kummî (ö. 307/ 926 [?]) ve Ebü’n-Nasr el-Ayyâşî’nin (ö. 320/932[?]) tefsirlerinde ve Ebû Ca’fer el-Küleynî’nin (ö. 329/941) *el-Kâfî*’sinde aynı durum söz konusudur (Öz, 2002: 26/538). Küleynî’nin talebelerinden Muhammed b. İbrâhim Nu’mânî (ö. 360/971) de tahrif konulu rivâyetlere yer vermiştir. Bunların dışında Ebû Sehl Nevbaht el-Bağdâdî (ö. 311/924) *Kitâbü’t-Tenbîh*’te, Ebû Mansûr et-Tabersî (ö. 620/1223 [?]) *el-İbticâc*’ında, Feyz-i Kâşânî (ö. 1090/1679) *Tefsirü’s-sâfî*’inde, Hâşim el-Bahrânî (ö. 1107/1696) *el-Burbân fî tefsîri’l-Kur’ân*’ında, Seyyid Nî’metullâhel-Cezâirî’nin (ö. 1112/1701) *Menbâu’l-hayat*’ında, Sultan Muhammed el-Cenâbezi’nin (ö. 1909) *Beyânü’s-sâ’ade fî makâmâtî’l-ibâde*’sinde tahrifle ilgili rivâyetlere yer vermişlerdir (bk. Habibov, 2007: 114; Şen, 2013: 250-254; Öztürk, 2015: 177-180). Burada Nûrî et-Tabersî’nin (ö. 1902) *Faslu’l-bitâb fî tabrîfi Kitâbi Rabbi’l-erbâb* isimli eserini de özellikle belirtmekte yarar vardır. Çünkü bu kitap Şî‘a’nın son dönemde Kur’ân’ın tahrifine inanmakla suçlanmasında bir delil niteliğinde kullanılmıştır (Zahîr, 1983: 22-23).

Kur’ân’ın tahrifi iddiasının ilk defa gülât-ı Şî‘a çevrelerince dillendirildiği, konuyla ilgili ilk eserlerin de 2./8. ve 3./9. asırlarda bu gruplarca telif edildiği görülmektedir. Bahsi geçen eserlerde Muhammed el-Bâkır ve Ca’fer es-Sâdık’a

¹ Şeyh Müfid, *Tashîhu’l-itikâdati’l-İmâmiyye* (Kum: y.y., 1371/1951), 149-150.

² Gulât ya da gâliyye, daha çok Şî‘a’ya mensup olan ve aşırı düşünceler taşıyan gruplar için kullanılan, İslâm toplumu tarafından tasvip edilememeyi belirten bir terimdir. Mustafa Öz, “Gâliyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 13/333.

³ Muhammed b. Hasan es-Saffâr, *Besâir’ud-derecât*, ed. Muhsin Koca Bağî (Kum: Mektebetü Ayetillah el-’Uzmâ el-Mer’âşî en-Necefî, 1983).

atfedilen tahrif rivâyetlerinin İmâmiyye'nin ahhârî döneminde itibara alınarak nakledildiği anlaşılmaktadır. Zira bu yüzyıllarda Şîi düşünceye hâkim olan gelenek ahhârîliktir.

İmâmetin vahiy destekli olduğuna dair Şîi inancın, İmâmiyye'de tahrifle ilgili rivâyet ve iddiaların yer almasına zemin hazırladığı düşünülmektedir (Çelik, 2023: 6-7; Çayıroğlu, 2013: 222). Velâyetin⁴ üstün bir mertebe kabul edildiği bu anlayış mensupları Kur'ân'da bu kavramın izlerini sürme gayreti içerisine girmişlerdir (Zahîr, 2019, 101). Zira onlara göre velâyet, İslâm'ın üzerinde dönüp durduğu bir yapıdır. *Besâîr*'de aktarılan şu rivâyet onların bu hususta ilgili akidelerini özetlemektedir: Alî'nin velâyeti bütün nebilerin suhuflarında yazılıdır. Allah, onun velâyeti olmadan hiçbir nebi göndermemiştir. Nebîlerden, "Muhakkak ki Muhammed rasûlümdür ve emîrul-mü'minîn Alî'dir" diye söz aldıktan sonra onların mü'minlikleri onaylanmıştır (Saffâr, 1983: 80).

Tahrifle ilgili rivâyetler daha çok ilk dönem İmâmiyye tefsirlerinde yer almıştır. Metin açısından tahrife uğradığı belirtilen ayetlerin birçoğu Hz. Alî'nin (ö. 40/661) velayeti, imâmların fazileti ve Ehl-i beyt'le ilgilidir. Diğer yandan tahrif iddiası, İmâmiyye'nin imâmlarının mâsumiyeti inancını gölgelemektedir (Yıldız, 2019: 56). Fırkanın Kur'ân'ın bozulmamış halinin imâmlarda bulunduğuna yönelik iddialarının da imâmlara yüce mertebe, üstün bilgi ve mâsumiyet atfetme inancının bir tezahürü olduğu anlaşılmaktadır (Maviş, 2018: 171).

İmâmiyye'nin temelini oluşturan imâmet, Ehl-i Beyt, velâyet ve imâmların fazileti gibi hususlar fırkanın kendisini ortaya koyma noktasında büyük önem arz etmektedir. Görülen o ki bu yapıyı inşa etmeye yönelik ifadeleri Kur'ân'a söyletme gereği duyulmuştur. Kur'ân'da İmâmiyye'nin aradığını açıkça delillendiremeyince bazı kesimlerin tahrif iddiasına sığınarak imâmet inancını kurtarma yoluna gittiği anlaşılmaktadır.

1.2. İmâmiyye'de Kur'ân'ın Tahrif Olunduğuna Dair Rivâyet Örnekleri

İmâmî düşüncede Kur'ân'ın tahrifi ile ilgili birçok rivâyet bulunmasına rağmen (Ateş, 1975: 152-154), bu hususu savunanlar azınlıktadır (Şen, 2013: 251). Bunlar Haşviyye⁵ ile birtakım ahhârîlerdir (Ma'rîfet, 2011: 8/46). Bu ifadelerden hicri ilk dört asırda ahhârî anlayışın da etkisiyle İmâmiyye'de tahrif düşüncesi gündeme getirildiği, daha sonra usûlî dönemle birlikte bundan vazgeçilip Kur'ân'ın korunmuşluğu inancına dönüldüğü anlaşılmaktadır. Öte yandan tahrif iddiası İmâmiyye'nin tamamına nispet edilecek bir durum olmadığı gibi, bu hususta görüş

⁴ İmâmiyye'ye göre peygamberlerle birlikte imamlara da verilmiş ilâhî bir lütuf olan velâyet tekvîni ve teşrîi olarak ikiye ayrılmaktadır. İlk imamların harikulade işler yapma, doğa yasalarına hükmetme ve gaybî işlerde tasarruf sahibi olmalarını ifade eder. İkincisi ise, dinde Hz. Peygamber gibi hüküm koyma yetkisi ile donatıldıkları anlamındadır. Bk. Muhammed Alî el-Hulûv, *el-Velâyetân et-tekvîniyye ve't-teşrîiyye* (Kerbela: el-Atabetü'l-Hüseyniyye, 2009).

⁵ Haşviyye: Dini konularda akıl yürütmeyi reddeden, nasların zahirine bağlı kalmak suretiyle teşbih ve tescîme kadar varan telakkileri benimseyenlere verilen ad. Yurdağür, "Haşviyye", 16/426.

birliği içerisinde oldukları da söylenemez. Bu hususun netleşmesi için İmâmîlerin tahrifile ilgili rivâyetlerine bakmakta yarar vardır.

Alî b. İbrâhîm el-Kummî (ö. 307/919 [?]) ismiyle anılan eseri *Tefsîru'l-Kummî*'nin mukaddimesinde "Tahrif Edilmiş Ayetler" şeklinde bir başlık açmıştır (2014: 1/25-30). Müfessir, Kur'an'ın bazı ayetlerinin değiştirildiğini örnekleriyle verirken bazılarının da Kur'an'dan çıkartıldığını iddia etmiştir. Burada lafzî tahrife uğradığı belirtilen ayetlerin velâyet, Ehl-i beyt ve imâmların faziletleriyle ilgili olması dikkat çekmektedir. O, "Allah'ın İndirdiğinin Hilafına Olan Ayetler" kısmında da aynı iddiayı sürdürmektedir. Müfessirin burada aktardığı bir rivâyete göre Ca'fer es-Sâdık, *"Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülüğten alıkoyarsınız ve Allah'a inanırsınız."* (Âl-i İmrân, 3/110) ayetini okuyan kişiye "خَيْرَ أُمَّةٍ" mi? Hem Müslümanların emirini, Hasan ve Hüseyin b. Ali'yi (a.s.) öldürecekler hem de hayırlı bir topluluk olacaklar öyle mi?" demiştir. Bunun üzerine gelen, "Ey Allah'ın Resulünün oğlu o halde bu ayet nasıl indirildi?" sorusuna, bu ayetin, "خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ" *"Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı imâmlarsınız"* şeklinde olduğunu söylemiştir (Kummî, 2014: 1/164).

Kummî, *"وَأَنْتُمْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ"* *"Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülüğten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır."* (Âl-i İmrân, 3/110) ve *"وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ"* *"Yaratıklarımızdan, hakka sarılarak doğru yolu gösteren ve hak ile adaleti gerçekleştiren bir topluluk vardır."* (el-A'râf, 7/181) ayetlerinde geçen "أُمَّة" kelimesine "İmâmlar, Hz. Muhammed'in ailesi ve Hz. Muhammed'e uyanlar" diye mana verip söz konusu ayetlerin bu kelimelerle indirildiğini söylemiştir (2014: 1/162-163). Bu örnekler söz konusu ayetlerin lafzî ve manevî tahrife tabi tutularak imâmet akidesinin temellendirilmeye çalışıldığını göstermektedir (Saylan, 2018: 1556).

Kummî örneğinde görüldüğü üzere, İmâmiyye'nin imâmet inancından hareketle tahrif düşüncesini dillendirdiği; Kur'an'da bu inanca işaret eden bazı ibarelerin harf ve hareketlerinin hasımlarca farklı okunmak suretiyle bir tahrife gidildiğini iddia ettiği anlaşılmaktadır.

İbn Furât el-Kûfî (ö. 310/922 [?]), *"صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ"* *"Biz doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil."* (el-Fâtiha, 1/7) ayetini tefsir ederken, "kendilerine nimet verilenleri" Şiâtü Ali (Ali taraftarları), "nimeti de" Ali'nin velâyeti" diye tefsir etmiştir. (Shahavatov, 2014: 243-255). Müfessir, *"يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ إِلَّا الْفَاسِقِينَ"* (Allah) *"onunla birçoklarını saptırır, birçoklarını da doğru yola iletir. Onunla ancak fâsıkları saptırır."* (el-Bakara, 2/26) ayetinde geçen "به" zamirinin "Hz. Ali'ye dönük olduğunu, Allah'ın onunla dostlarını hidâyete, düşmanlarını delâlete sürüklediğini söylemektedir." (Şahavat, 1995: 1/54).

İbn Furât'ın velâyet ve imâmet temalı ayetlerin daha çok Ehl-i beyt hakkında indiğine dayanak olacak rivâyetlere yer verdiği görülmektedir (Habibov, 2007: 59). Onun da imâmet inancını desteklemek ve delillendirmek için mezhepsel saiklerle davrandığı anlaşılmaktadır.

Muhammed b. Mes'ûd el-Ayyâşî (ö. 320/932 [?], döneminin en bilgili, en faziletli, en kıbar ve anlayışlı olanlarından birisi olarak bilinir (Tûsî, 1950: 440). Güvenilirlik ve doğrulukla nitelenmiştir (Necâşî, 2010: 335). Semerkant ahalisinden, Benî Temîm'den olduğu belirtilen müfessir (Tûsî, 1999: 396), bilgisi ve eserleriyle “zamanın biricigi” ve “benzersiz âlim” olarak tanımlanmıştır (İbnü'n-Nedîm, 2009: 684). Öte yandan zayıf kişilerden çokça rivâyette bulunduğu için de eleştirilmiştir (Necâşî, 2010: 335).

Ayyâşî'nin (1991: 1/25)'te Ca'fer es-Sâdık'a nispetle aktardığı, “Eğer Allah'ın kitabında eklemeler ve çıkarmalar olmasaydı, hakkımız gizlenemez ve kâimimiz kalkıp konuştuğunda, Kur'ân da onu tasdik ederdi.” rivâyeti mevcut Kur'ân'ın tahrif edildiği düşüncesini içermektedir. Yine aynı kaynakta Ca'fer es-Sâdık'a nispetle aktarılan başka bir rivâyette, “Allah'ın kitabında bizim hakkımız yazılıdır. Onu silip ‘Allah'tan değildir.’ demeleri ile Allah'ın kitabını bilmemeleri aynı şeydir.” (Ayyâşî, 1991: 1/24) denilmiştir. Kur'ân'da Ehl-i beyt imamlarının haklarını ifade eden ayetlerin silindiğini/Kur'ân'dan çıkarıldığını iddia eden bu sözler tahrif iddiasında bulunmaktan başka bir şey değildir.

Ayyâşî'ye göre Kur'ân'ın tam manasıyla anlaşılması insan aklıyla mümkün değildir; çünkü bu beşer aklının çok ötesindedir (1991: 24-29). Kur'ân'ın anlaşılması ve tefsiri yalnızca mâsum imâmların bildirdiği rivâyetlerle mümkündür. Bu hususta imâmlardan başkasına yönelenler kör deveye binmiş, rehbersiz yol almaktadır ve sapkınlık içerisine düşmüştür (Bahrânî, 1998: 1/10). Ayyâşî tamamen rivâyet esaslı bir metodoloji izleyerek ahbârî geleneği yansıtan bir yol izlemiştir. Tahrif konulu rivâyetleri aktarırken aksini söylememiş olması, bu rivâyetleri kabul ettiğini çağrıştırmakla, açıklama yapmadan sadece rivâyetleri aktarmakla yetinmesi de onun, tahrif iddiasını kabul ettiğine dair yeterli bir delil değildir.

Küleynî (ö. 329/941), *el-Kâfî fi'l-İlmi'd-Dîn (Kitâbü'l-Kâfî)* adlı eserinde tahrifle ilgili rivâyetlerle birlikte Kur'ân'ın tahrif edilmediğine dair görüşlere de yer vermiş fakat bu hususta kendi düşüncesini belirtmekten çekinmiştir (Uyar, 2000: 257; Şen, 2013: 252). Küleynî'nin eserlerinde geçen tahrif rivâyetlerinin, onun bu iddiayı savunduğuna delil teşkil etmediğini, söz konusu rivâyetlerin Kur'ân'ın zâhirî ve bâtinî yönleriyle ilgili olduğunu, tahrif ithamının Küleynî'ye atılmış bir yalan ve iftira olarak görülmesi gerektiğini düşünenler de mevcuttur (Ma'rifet, 2011: 8/94-95).

el-Kâfî'de Kur'ân'ın tam olup olmadığı ile ilgili olarak Ebû Basîr'in Ca'fer'i Sâdık'a, *Fâtıma Mushâfı*'nı sorması üzerine, “O sizin Kur'ân'ınızın üç katı bir mushâftır, Allah'a kasem olsun ki, o Kur'ân'da sizdekinden bir harf bile yoktur.” cevabını aldığına dair bir rivâyet aktarılmıştır (Küleynî, 2007: 1/239). Aynı eserde yer alan başka bir rivâyette, “Adamın birisi Ebû Abdullah'ın yanında Kur'ân okudu. Ancak okuduğu harfler diğer insanların okuduğu Kur'ân'da yoktu. Ebû Abdullah da adama: Bu okumayı durdur, taki kâim çıkıncaya kadar. Kâim çıkınca (Alî'nin yazdığı Ku'rân'ı) çıkarır, Allah'ın kitabını indirdiği şekilde okur... diyerek adamın okuyuşunu durdurdu.” (Küleynî, 2007: 2/633) denilmiştir.

Küleynî'nin niyeti açıkça bilinmemekle birlikte, aktardığı rivâyetlerle İmâmiyye'nin tahrif iddialarını gündeme taşıyarak mezhebini ve kendisini bu ithamın

muhatapı yaptığı anlaşılmaktadır. Mevcut Kur'ân'ın noksan olduğu iddiasının yanında, asıl Kur'ân'ın gizli olup sonradan ortaya çıkacağını ileri süren bu rivâyetler, hem Kur'ân'ı delil ve mucize olmaktan çıkarıp değersizleştirmekte hem de mezhepsel birtakım saiklerle kendilerine dayanak yaptıkları kaynağın (Kur'ân) güvenilirliğine gölge düşürmektedir.

Burada Nûri et-Tabersî'nin, *Faslü'l-bitâb fî tabri'fî Kitâbi Rabbi'l-erbâb* isimli eserini özellikle hatırlamak lazımdır. Bu eser basıldıktan sonra büyük tepki çekmiş, Nûri et-Tabersî'yi zor duruma düşürmüş ve Şîa âlimlerinin büyük çoğunluğu kitabın geçersiz olduğunu söyleyerek tepki göstermiştir. Şîi ulemadan birçok kişi Nûri et-Tabersî'nin bu eserine reddiye yazmış, kimileri de onun kullandığı delilleri ele alıp eksik ve zayıf yönlerini ortaya koyma gayretinde olmuştur (Zahîr, 1984: 80-89; Malullah, 1981: 97-101). Tabersî'nin eseri İmâmîyye'nin tahrif iddiasının bir delili mahiyetinde iken, bu eserdeki iddialara karşı yazılan reddiyeler ise İmâmîyye'nin tahrif iddiasını reddetme çabasını ortaya koymaktadır.

1.3. İmâmîyye'de Tahrif İddiasının Alanları

İmâmîyye'nin erken dönem kaynaklarında Kur'ân'ın hem lafız hem de mana açısından tahrif edildiğine dair rivâyetler yer almaktadır. *el-Kâfî*'de, Ca'fer es-Sâdık'ın söylediği belirtilen bir rivâyetle, Cebrail'in getirdiği Kur'ân'ın on yedi bin ayetten meydana geldiği belirtilmiş (Küleynî, 2007: 2/634); Beyyine Sûresi'nin birinci ayetinde yetmiş Kureyşli'nin isminin tek tek zikredildiğinin görüldüğü ifade edilmiş (2007: 2/631);⁶ Ca'fer es-Sâdık'ın, "Kur'ân'ı Kerîm'i eksiksiz ve tam olarak cem ettiğini söyleyen kişi yalancıdır. Çünkü Kur'ân'ı Allah'ın indirdiği şekilde cem edip ezberleyen yalnızca Alî ve ondan sonra gelen imâmlardır." dediği aktarılmıştır (2007: 1/228).

İmâmîyye'nin Kur'ân'ın tahrif edildiğine inandığını düşündüren rivâyetlerin bir kısmı da Kur'ân'ın cemmi ve farklı mushaflardan bahseden haberlerdir. *el-Kâfî*'de bu rivâyetlere geniş yer verilmiştir. Küleynî'nin kaydettiği bir rivâyete göre Câbir, Ebû Ca'fer'in, "Evsîyâ olmaksızın hiç kimse Kur'ân'ın bütününe açık ve gizli manalarına sahip olduğunu söyleyemez." (2007: 1/136) dediği aktarılmıştır. Bu tür rivâyetlerin İmâmîyye'de Kur'ân'ın tahrif edildiği iddiasına mesnet teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Zira otantik olan Kur'ân'ın yalnızca Hz. Alî'de bulunduğu ve onun gerçek anlamını ancak evsîyanın (vasiler/imâmlar) bildiği düşüncesi aslında Kur'ân'a yönelik bir tahrif iddiası içermektedir.

Başka bir rivâyete göre, "Peygamber efendimiz vefat ettiğinde insanların sağa sola koşuştuklarını gören Alî (a.s) Kur'ân'ı cem edinceye kadar elbisesini sırtından çıkarmayacağına dair yemin etmiş ve bunu yapmak üzere üç gün evinden çıkmamıştır. O, Alî'nin kalbinden derlediği ilk mushaf olup Ca'fer ailesindedir." (İbnü'n-Nedim, 2009: 70). Ebû Bâsir'den aktarılan bir rivâyete göre, "Ebû Abdullah'ın (Ca'fer es-Sâdık) 'Bu mushaf nerededir ya da nasıl ortaya çıkacaktır?' sorusuna: Kâim çıkınca (Alî'nin yazdığı Kur'ân'ı) çıkarır, Allah'ın kitabını indirdiği şekilde okur." (Küleynî, 2007: 2/633) cevabını verdiği belirtilmiştir.

⁶ Ayrıca bk. Ekrem Uysal, *Kelâmî Açardan İmâmîyye'nin Gaybet ve Rec'at İnancı*, Ed. Yusuf Eşit, (Ankara: Sonçağ Yayınları, 2021), 25-25.

Konuyla ilgili rivâyetlerde geçen *Ali Mushafi*, *Fâtıma Mushafi*, *Câmia* ve *Cefr*, İmâmiyye'nin tahrife inandığına delil olarak kullanılmıştır (Zahir, 2019: 80-86). Bazı imâmîlere göre ise bunun tahrifle ilgisi bulunmamaktadır (Habibov, 2007: 120-124). Kur'ân'ın cemi ve tahrif konusunu anlattıktan sonra, Şîiler tarafından tahrif kokusu gelen ve açıkça Allah'ın kitabında tahrif olduğunu iddia eden bir takım rivâyetlerin aktarılmış olduğunu, işin ehli olmayan bazı kimselerin bu rivâyetlerden hareketle Şîi'lerin tahrife inandıkları sonucunu çıkardıklarını söyleyen Ca'feriyyân, onlara cevap olarak İmâmî âlimlere göre rivâyetten bahsetmek ve onu alıntılamanın o rivâyetin sahih olduğunu kabul etmek anlamına gelmediğini hatırlatmaktadır (1985: 44).

İmâmiyye'nin kaynaklarında yer alan Fâtıma Mushafi, Ali Mushafi, Câmia ve Cefr ile ilgili rivâyetler incelendiğinde bu mushafların yalnızca imâmlar nezdinde mahfuz olduğu ve imâmların dışında hiç kimsenin bu kitaplara muttali olamadığının söylenmesi bu metinlerin varlığı hakkında ciddi şüphe uyandırmaktadır (bk. Öztürk, 2015: 208-228). Konu etrafıca incelendiğinde İmâmiyye'nin Şîiler nezdinde bu şüpheyi bertaraf etmek için konuyu mehdi ile ilişkilendirerek söz konusu mushafın onunla birlikte gün yüzüne çıkacağı iddiasını ortaya attığını söylemek mümkün olmaktadır.

İmâmiyye'de tahrif iddiasının alanlarından biri de “takiyye”dir. Kişinin canına ve malına yönelik bir tehlike karşısında inancını gizleyip, gerekirse aksini söylemesi anlamında bir ibare olan takiyye, Kur'ân'da, *أَلَا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ*, “*Kalbi imanla dolu olduğu halde baskı altında kalanın durumu müstesna.*” (en-Nahl, 16/106) ayetiyle ve Firavun'un halkından olup imanını gizleyen bir kişiden övgüyle bahseden, *وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ*, “*Firavun ailesinden olup imanını gizleyen bir mümin kişi şöyle dedi.*” (el-Mü'min, 40/28) ayetinden hareketle tehlike karşısında kişinin asıl inancını gizleyebileceği belirtilmiştir (Öz, 2010: 39/543). Yani Kur'ân'ın, Müslümanın, can tehlikesi karşısında şifahen küfür sözü söylemesine cevaz verdiği anlaşılmaktadır. İmâmiyye'de ise takiyyeye çok daha geniş ve farklı bir anlam yüklenmiştir.⁷

Konuyla ilgili bir rivâyetlerde Ebû Abdullah'ın, “Takiyye'den daha güzel ne var ki? Takiyye mü'minin cennetidir.”, “Dininizi takiyye ile örtterek koruyun, takiyyesi olmayanın imanı da olmaz.” (Küleynî, 2007: 1/133-135) dediği rivâyet edilmiştir. Ondan aktarılan şu ifadeler takiyyeyi daha açık şekilde ortaya koymaktadır (Küleynî, 2007: 1/134-135):

Bizi utandıracak her türlü işten sakının, çünkü kötü çocuk yaptığı işlerle babasını utandırır. Bağınızı kestiğiniz kişilere karşı (Şii olmayan Müslümanlar) güzel davranın, onlara hakaret etmeyin. Onlarla birlikte namaz kılın, onların cenazelerine katılın ve hayırda onlarla yarışın. Bu sizin için daha iyidir. Allah'a en sevimli gelen ibadet ise gizlilik. “Gizlilik nedir?” diye soruldu, İmâm bu soruya “Takiyye'dir,” cevabını verdi.

İmâmiyye'nin takiyye inancının özünde “gasp edilmiş hilafet” düşüncesinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Çünkü onlara göre bu makam Hz. Peygamber sonrasında Hz. Ali ve onun neslinden ortaya çıkacak imâmlara aittir. Dolayısıyla bu nesilden

⁷ Detaylı bilgi için bk. Ekrem Uysal, *Kelâmî Açıdan İmâmiyye'nin Gaybet ve Rec'at İnancı*, ed. Yusuf Eşit (Ankara: Sonçağ Yayınları, 2021), 121-124.

olmayan yöneticiler hakları olmayan bir makamı işgal etmişlerdir. Bu soydan gelmediği halde bu makamda olan kişiler haddini aşmış, haksız bir şekilde hilafet makamını işgal ederek bu İmâmî anlayışın dışında kalmıştır. Bu durumda olanlara düşmanca bir tavır alınması lüzumu ortaya çıkmış ve kendilerinden olmayanların tamamı tehdit unsuru sayılmıştır. Dolayısıyla onlar takiyyeyi, sadece canın tehdit altında olduğu durumlarda değil, aynı mezhebî düşünceye sahip olmayanlara karşı ve kaim imâm çıkıncaya kadar uygulanması gerekli dinî bir kaide olarak tarif etmişlerdir (Öztürk, 2015: 143). Bazı araştırmacılar, İmâmîyenin takiyye ile yalan ve aldatmayı kastedip inandıklarının tersini izhâr ettikleri, bu yüzden de tahrifle ilgili gerçek niyetlerini gizlediklerini söylerken (Zahîr, 1981: 148; Gördük, 2011: 56), bu iddiaların İmâmîlerin tahrife inandıklarına delil olmayacağı ve tüm İmâmîyye’nin bu şekilde itham edilemeyeceğini belirtenler de bulunmaktadır (Habibov, 2007: 123).

Küleynî, Ebû Abdullah’ın, *وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا* “*Kim Allah’a ve Peygamber’ine itaat ederse, şüphesiz büyük bir kurtuluşa ermiş olur.*” (el-Ahzâb, 33/71) ayetinin, “*Kim Alî’nin ve ondan sonraki imamların velâyeti hakkında, Allah’a ve Resûlüne itaat ederse, şüphesiz o büyük bir kurtuluşa ermiş olur.*” şeklinde nâzil olduğunu belirttiğine dair rivâyetlere yer vermiştir (2007: 1/108). Eldeki mevcut Kur’ân’da bulunmayan bu ifadelerin durumu gizemlidir. İmâmîyye müktesebatında bu rivâyetlerin yaygınlığı ve bunların gerçekte kabul edilip edilmediği düşüncesi tahrif iddialarında takiyye yapıldığını düşündürmektedir.

Ahbârî gelenekten gelen Ni‘metullâhel-Cezâîrî, Kur’ân ayetlerinin tahrif edildiğine dair rivâyetlerin tevâtür derecesine ulaştığını ileri sürmüş ve Şeyh Sadûk, Şeyh Tabersî, Şerif el-Murtazâ (ö. 436/1044) gibi tahrif iddiasını reddeden âlimlerin gerçek itikatlarının böyle olmadığını söylemiştir. Ona göre bu âlimleri böyle bir söyleme sevk eden sebep yergi ve hakarete maruz kalma endişesi ve tahrifin kabul edilmesi durumunda eldeki Kur’ân’ın hüküm ve kaideleriyle amel etmenin mümkün olmayacağı gibi maslahatlardır (Cezâîrî, 1985, 2/358). Cezâîrî, her ne kadar bunu İmâmîyye’ye genellemek mümkün değilse de kısmî olarak bu konuda bir takiyyenin varlığını sürdürdüğünün örneğini oluşturmaktadır. Onun gibi İmâmîyye’nin tahrif inancından dönüşünü takiyye olarak gören İmâmîler bu ithamın İmâmîyye’ye genellemesine yol açmıştır.

2. İmâmîyye’de Kur’ân’ın Korunmuşluğu İnancı ve Delilleri

Usûlîlikle birlikte İmâmîyye’de Kur’ân’ın korunmuşluğu inancı yerleşmiş ve yaygınlaşmıştır. Kâşânî, *وَإِنَّا لَنَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ* “*Kesin olarak bilirsiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyan da yine biziz.*” (el-Hicr, 15/9) ayetini Kur’ân’ın korunmuşluğuna delil getirmiştir (1995: 4/264). Ma’rifet, aziz ve hamd sahibi Allah’ın kitabına tahrif isnat etmenin, kalıcılığı ve bütünlüğü herkesçe bilinen, ilahî garanti altına alınan vahiy metninin mahiyetini göz ardı eden haksız bir isnat olduğunu belirtmiştir (1989: 9).

İmâmî müfessirler, *وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ* “*O çok değerli bir kitaptır. Ona önünden de ardından da bâtil gelemez. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah’tan indirilmiştir.*” (Fussilet, 41/41-42) ayeti ve konuyla ilgili diğer ayetlerin Kitab’ın her yerinde batılın inkârına işaret ettiğini söylemişlerdir. Onlar,

tahrif ve çarpıtmayı da batılın bir parçası olarak görmüş, Kur'ân'ın bundan beri olduğunu belirtmişlerdir. Zira Kitab'ın izzeti onun tahrif ve kaybolmaktan korunmasını gerektirmektedir (Hûî, 2009: 209-210).

Hicr sûresinin 9. ayetini tefsir ederken sözlerini, “Bu ayetin bir manası da onu kıyamete kadar koruyacak olan, çağlardan çağlara nakledilmesini muhafaza edecek olan O'dur.” şeklinde sürdüren Tabersî, Kur'ân'ın korunmuşluğuna vurgu yapmıştır (2005: 6/80). Müfessir, *ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ* “Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir.” (el-Bakara, 2/2) ayetini, “Kur'ân hakkında şüphe olmayan bir kitaptır. Allah'tandır ve inananlar için hidayet yolunun göstericisidir.” ve “Bu kitap mucizedir, gerçek ve yol göstericidir. Kendisinden öncekilerin, İncil ve Tevrat'ın uğradığı tahriften korunmuştur. Şüphecilerin şüphesini yalanlayan, kendisi hakkında hiçbir şüphenin olmadığı diye nitelendirilmeye layık olandır.” (2005: 1/46-47) diyerek Kur'ân'ın tahriften korunmuş olmasının onun ilahi taahhüd altında olduğuna işaret ettiğini belirtmiştir.

İmâmiyye'nin Kur'ân ayetlerini yine Kur'ân'ın korunmuşluğuna delil yapması bu husustaki yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. Zira hakkında tereddüt edilen bir şey kendisinin doğruluğuna delil olamaz. Nitekim Ca'feriyan da, “Eğer Kur'ân, tahrif olduğu söylenilen bilgiler de dahil olmak üzere, içerdiği bilgilerin doğruluğunun ölçütü ise tahrifat ve değişiklikten arınmış olmalıdır. Onun her türlü bilgiden üstün olması ve onları düzeltmenin ölçütü olması bütünlüğüne ve tahrifata uğramadığına işaret eder.” (1985: 13) demektedir. İmâmiyye'nin hadislerin Kur'ân'a arz edilmesi gerektiğini söylemeleri de aynı hususa işaret etmektedir.

Tabersî, “Ey insanlar birisi benden size bir hadis naklettiğinde onu Allah'ın kitabına arz edin, uyuyorsa onu alın, uymuyorsa duvara çalın.” hadisini aktardıktan sonra, “Kitabın delil olduğu açıktır. Eğer tahrif edilmişse hadisler ona nasıl arz edilebilir?” (2005: 1/12) demektedir. Küleynî de “Ebû Abdullah (a.s.), Peygamber bana, ‘Ey insanlar, benden size bir söz geldiğinde Allah'ın kitabına uygunsu onu alın ben söylemişimdir. Allah'ın kitabına aykırı ne geldiyse onu ben söylememişimdir.’ dedi.” rivâyetini aktarmış, Ebû Abdullah'ın, “Kur'ân'a uymayan her hadis batıldır.” anlamındaki sözlerine yer vermiştir (2007: 1/41). İmâmiyye'de usûlî gelenekle birlikte hem akli hem nakli delillere dayanılarak tahrif iddiaları rededilmeye başlanmış ve Kur'ân'ın orijinal olduğu düşüncesi yerleşmiştir. Usûlîler, Allah'ın değiştirilemez kelamı olduğunu metniyle ortaya koyan Kur'ân'ın orijinallliğini kanıtlamak için başka bir kanıtı gerek duymamışlardır. Onlar, tehattî ayetlerini (el-Kasas, 28/49; Hûd, 11/13; Yûnus, 10/38; el-Bakara, 2/23; el-İsrâ, 17/88) de Kur'ân'ın mucize olarak meydan okuması ve korunmasına delil saymışlardır (bk. Ma'rifet, 2009: 484).

İmâmîlerin Kur'ân'ı hadislerin hakikatini anlamak için de kaynak kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Kur'ân'ın kendisinde tereddütleri olsaydı Kur'ân'ı hadislerin doğruluğunu anlamada kaynak olarak kullanmazlardı. Tarihî şahitliği ve tehattî ayetlerini de Kur'ân'ın korunmuşluğuna delil getirerek bu husustaki görüşlerini pekiştirme yoluna gittikleri anlaşılmaktadır.

2.1. Ahbârîyye ve Usûliyye'nin Konuya Yaklaşımı

Ahbârîyye ve usûliyye, Şîa geleneğinde ortaya çıkan farklı anlayışları ifade eden anlayışlardır. Ahbârîlik imâmların ahbârının problemleri çözme noktasında yeterli olacağı düşüncesinin hâkim olduğu bir anlayıştır (Bulut, 2013: 44). Onlar, İmâmîyye Şîası içinde, dinî hükümlerin tek kaynağı olarak sadece kendi imamlarının rivâyetlerini esas kabul etmişlerdir (Yurdagür, 1988: 1/490). Ahbârîlik özellikle tahrif iddiasına yer veren ya da bunu savunan İmâmîler ve inançla ilgili konularda imâmlarından gelen haberleri kesin delil kabul edenler için kullanılmıştır (Uyar, 2000: 64). Bu anlayışa göre, imâmlara nisbet edilen haberlerin olduğu gibi kabul edilerek aktarılması ve bunlarla amel edilmesi esastır. Rivâyetler isnat ya da metin açısından tenkit edilmez. İmâmların sözleri evrenseldir ve kıyamete kadar ortaya çıkabilecek tüm müşküllerin çözüm kaynağıdır (Esterâbâdî, 2005: 104).

Kur'ân'ın tahrif olunduğu iddiaları ve konuyla ilgili rivâyetler daha çok ahbârî anlayışla ilgilidir. Onların haber merkezli bir dinî anlayış benimsemelerinin temelinde Kur'ân ve ahbârla ilgili İmâmîyye rivâyetleri bulunmaktadır (Uyar, 2000: 66). Küleynî ve Şeyh Sâdu'k'a dayandırılan bu anlayış ilk dönem ahbârîliği, Esterâbâdî ile sistemleşen ahbârîlik ise son dönem ahbârîliği diye anılmıştır (Uyar, 2000: 68-69).

Usûliyye ise İmâmîyye Şîası geleneğinde dinî hükümlerin akli istidlâl yoluyla elde edilebileceğini savunan ekoldür (Öz, 2012: 42/214). Usûlîler aklı ön planda tutarak ahbârîlerden ayrılmaktadır. Usûlî düşüncede âlimlerin görevi sadece İmâmların ahbârını incelemek değildir. Söz konusu kaynaklar incelenerek fikhî hükümlerin ortaya konması da son derece önem arz etmektedir. Bu görevin doğal bir sonucu olarak teşekkül eden düşünce Şeyh Müfid'le birlikte bir sistematığe kavuşmuş ve usûlî ekol tam anlamıyla ortaya çıkmıştır (Uyar, 2000: 67; Kartaloğlu, 2011: 199-200). Şeyh Müfid'le başlayıp talebesi Şerîf el-Murtazâ ile süren usûlî düşünce Ebû Ca'fer et-Tûsî ile devam ettirilmiştir (Yıldız, 2019: 48).

Şeyh Müfid'le sistemleşen usûlî anlayışta imâmların bilgisinin sınırlı olduğu vurgulanmıştır (Bulut, 2013: 289). Ahbârı savunan hocası Şeyh Sadû'k'u hadislerin zahiriyle hareket etmesi ve haber-i vahidlerin sıhhatini araştırmaması sebebiyle eleştiren ve onun çelişki içerisinde bulunduğunu belirten Şeyh Müfid (1951: 49), ravisinin güvenilirliğine işaret eden bir beyan bulunmadığı takdirde dinî konularda haber-i vahidle amel etmenin caiz olmayacağını söyler (1993: 122). Usûlîler içtihadı ferdî bir zorunluluk yahut ihtiyârî bir vâcip olarak görürlerken ahbârîler ise içtihadı haram sayıp, rivâyeti imâmdan almayı vâcip görürler (Semâhîcî, 2013: 128).

Usûlîler, hadise muvafakat etmese de Kur'ân'ın zâhirine göre amel etmeyi caiz görürler. Onlara göre Kur'ân'ı almak daha önceliklidir; çünkü ayetlerin delâleti bazen kesinlik içermese de ayetler metin açısından kesindir. Ahbârîler ise imâmlardan gelen bir haber olmaması şartıyla Kur'ân'ın zâhirini almayı caiz görürler (Semâhîcî, 2013: 144). Usûlîlerin öncülerinin ahbârî grupları işaret ederek yaptıkları eleştiriler ahbârî ekolün hegemonyasını kırmış (Yıldız, 2019: 47), süreç içerisinde usûlî düşünce hakimiyeti ele almıştır. Şeyh Müfid ve öğrencileriyle başlayan bu gelenek, Tûsî ve Tâbersî ile birlikte Kur'ân'ın korunmuşluğu düşüncesinin etkin şekilde ortaya konulduğu ve tahrif iddialarının net bir şekilde reddedildiği bir dönem olmuştur (2019: 51).

Ahbârîlik ve usûlîlik arasındaki ayrışma İmâmiyye'de Kur'ân'ın tahrif ve korunmuşluğuna dair yaklaşımları etkilemiştir. Tahrif düşüncesinin alt yapısında bulunan masum imâmlar ve onlara atfedilen önem İmâmî düşüncüyü büyük oranda etkilemiştir. İmâmların bilgisinin sınırlandırıldığı usûlî gelenek ise eleştiri ve akli izah kapısını açtığı, buradan da Kur'ân'ın korunmuşluğu düşüncesine bir yol açıldığı anlaşılmaktadır.

2.2. Kur'ân'da Zâhir ve Bâtın Anlam

İmâmiyye'nin Kur'ân'da zâhir ve bâtın anlam yaklaşımını fırkanın tefsirlerinde açıkça ortaya konulmuştur. Bu hususta aktarılan bir rivatte göre Ebû Ca'fer, "Ayetlerin çok çeşitli anlamları vardır. Kur'ân'ın zâhirî tenzîlî, bâtını ise tevilîdir ve tevilini ancak imâmlar bilebilir." demiştir (Kâşânî, 1995: 1/29). Benzer şekilde, "Şüphesiz Kur'ân'ın zahir ve batın yönü vardır." dediği rivâyet edilen Ebû Abdullah'ın başka bir sözünde ise "Kur'ân'da zâhir ve bâtın yönü olmayan hiçbir ayet yoktur. Zâhir ve bâtın onun yorumudur. 'Onun tevilini Allah'tan ve ilimde derinleşenlerden başkası bilemez.' (Âl-i İmrân, 3/7) Onu(n tevilini) biz (imâmlar) biliriz." (Ayyâşî, 1991: 1/23) dediği rivâyet edilmiştir.

Ahbârîler bu ve benzeri rivâyetlere dayanarak Kur'ân'ın zâhiri ile amel etmeyi uygun görmemişlerdir. Ancak usûlîlere göre ise Kur'ân'ın zâhiri de bir delildir. Zira Kur'ân'ın metni kesindir. Ahbârın ise metni kesin olmadığı gibi delâleti de kesinlik arz etmez (Şen, 2013: 242).

Kur'ân'ın bâtınî yönüne vurgu yapan ahbârîlerin düşüncelerini bu yöntemle Kur'ân'a isnad etme imkânı buldukları anlaşılmaktadır. Çünkü Kur'ân'ın anlamının yalnızca imâmlarca bilindiğini söylemek onların her sözünün delil olduğu anlamına gelmektedir. İmâmiyye kaynaklarında aktarılan Kur'ân'ın tahrif edildiğine dair rivâyetleri tahlil ve tenkide tabi tutmaksızın, olduğu gibi kabul eden bu yaklaşım tarzı, tahrif iddialarını gündeme getirmiş ve bu nedenle eleştiriye maruz kalmıştır. Bu rivâyetler hakkında herhangi bir yorum yapmadan sadece onları aktarmakla yetinen ilk dönem ahbârîleri de bu eleştiriden nasibini almıştır. Zira Kur'ân'ın bir zümre ya da belli bazı kişilerce anlaşılabileceği düşüncesi, onun evrenselliği prensibine de ters düşmektedir. Çünkü buradaki bâtınî anlamın ortaya çıkartılması ve içinin doldurulması keyfiyete ve mezhepsel çıkarlara aracılık etmektedir. Usûlîler ise görüşleri ahbâr ile çeliştiğinde kendi rey ve görüşlerine dayanarak fetva verme yoluna giderler (Semâhicî, 2013: 142).

Her iki yaklaşım tarzının Kur'ân'ın ayetlerini anlama noktasındaki farklılığının Kur'ân'ın tahrif ve korunmuşluğu konusuna yaklaşımlarını da belirlediği anlaşılmaktadır. Zira ahbârîyenin rivâyete verdiği kesinlik, onları tahrif iddiasına inanma hatasına sürüklerken usûlîlerin söz konusu rivâyetleri haber-i vahid kabul edip tenkit ederek eleştirmesi ise onları Kur'ân'ın korunmuşluğu düşüncesine götürmüştür.

2.3. İmâmiyye'de Kur'ân'ın Korunmuşluğuna Dair Rivâyet Örnekleri

Başta Hz. Âlî olmak üzere, İmâmiyye imamlarından Kur'ân'ın korunmuşluğu anlamını içeren rivâyetler aktarılmıştır. Kendisinden önceki halifeleri

(3. halife) dahi kendine has bir üslupla yeri geldiğinde tenkid eden Hz. Alî'nin, Kur'ân'ın tahrifi gibi bir iddia karşısında sessiz kalması, onun şahsiyeti ve tavrıyla çelişen bir durumdur. Onun farklı mushaf ve cem iddialarına sessiz kaldığını düşünmenin makul, bunu ifade eden rivâyetlerin ise güvenilir olmadığı açıktır (Güneş, 2007: 143).

Nehcü'l-belâğa'da Hz. Alî'nin, "Her şeyden münezzeh olan Allah hiç kimseye bu Kur'ân'ın benzeri bir şeyle vaaz etmemiştir. Çünkü o, Allah'ın sağlam ipi güvenilir kaynağıdır." dediği kaydedilmiştir (Şerîf er-Radî, 2004: 254). Bu rivâyette Kur'ân yine Kur'ân'dan bir tabirle, "Allah'ın ipi" (Âl-i İmrân, 3/103) ifadesiyle güvenilir bir kaynak ve Allah'ın kitabı olarak tanımlanmıştır.

Başka rivâyetlerde İmâm Alî'nin Kur'ân hakkında şöyle dediği aktarılmıştır: "Kur'ân'ı öğrenin, çünkü o hadislerin en iyisidir. Onu anlayın, çünkü o kalplerin baharıdır. Onun nuruyla şifa arayın, çünkü o göğüslere şifadır ve onu güzel okuyun, çünkü o kalplerin baharı, kıssaların en faydalısıdır." (Şerîf er-Radî, 2004: 164). "İmâm Alî mescide girdiğinde Kur'ân okuyanların sesini duyunca şöyle dedi: Ne mutlu bu insanlara, onlar Allah Resûlü'nün en sevdiği kimselerdir." (Rîşerî, 1995: 3/2521).

İmâmîyye'nin akidesini inşa etmeye çalıştığı imâmet düşüncesi temelinde Hz. Alî'ye nispetle aktardığı bu rivâyetlerde Kur'ân'ın korunmuşluğuna ve tahrif iddialarının reddolunduğuna tanıklık edecek ifadeler yer almaktadır. Bazı İmâmî rivâyetlerde geçtiği üzere Hz. Alî'nin ortaya farklı bir Kur'ân koymayıp ve mevcut Kur'ân'ın sıhhatine halel getirecek herhangi bir şey söylememiş olması, İmâmîyye'de usûlî dönemden itibaren Kur'ân'ın korunmuşluğu inancının yerleşmesinde etkili olduğu söylenebilir. Ahbârî dönemdeki yorumuz hadis anlayışının tahrif rivâyetleriyle birleşmesi neticesinde, bu dönemde mezhep içerisinde tahrif iddialarının öne çıktığı; usûlî dönemde ise akıl ve tevilin devreye girmesiyle söz konusu rivâyetlerin içeriksel tahlile tabi tutularak tahrif iddialarının geçersizliğinin anlaşıldığı ve bu defa da Kur'ân'ın korunmuşluğunu ifade eden rivâyetlerin merkeze alındığını söylemek mümkündür.

Alî b. Hüseyin Zeynelâbidîn'in (ö. 94/712) de Kur'ân'ın korunmuşluğuna dair bazı sözleri İmâmîyye kaynaklarında yer almıştır. O'nun bu hususa dayanak teşkil eden sözleri Kur'ân hakkında şüpheye mahal bırakmayacak bir saygı ve yönelme arzusu içermektedir. İtikad ve fıkıh açısından değer atfedilecek bu söz ve istekler, Zeynelâbidîn'in Kur'ân'ın orijinalliğine olan inancını göstermektedir. Zira onun tahrif edilmiş bir kitaba yönelmesi yahut onunla amel etmesi caiz olmazdı (bk. Alî b. el-Hüseyin, ts. 176-182; Celâlî, 1996/58). Zeynelâbidîn, "Doğrudan ilahî bir vahiy olan Kur'ân, metni ve sûreleriyle birincil kaynak olup otoritesi ve kutsallığı ile Müslümanların üzerinde ittifak ettiği bir kitaptır. O, din olarak İslâma ve peygamber olarak Hz. Muhammed'e bağlı olan hiç kimsenin hükmünü reddedemeyeceği bir kaynaktır." diyerek bu husustaki inancını dile getirmektedir (Celâlî, 1996: 58).

Muhammed el-Bâkır'dan da benzer rivâyetler aktarılmıştır. Ayyâşî'de geçen rivâyetlere göre Muhammed el-Bâkır, "Bir kavim hakkında bir ayet nazil olsa ve sonra o insanlar ölse, Kur'ân'dan geriye kalanlar için o ayet ölür. Ancak Kur'ân başından sonuna kadar yerler ve gökler var oldukça devam eder" (1991: 1/21); "Çekişmekten sakının, çünkü çekişmek gayreti boşa çıkarır ve dini yok eder. Sizden biriniz bir ayetten sapsa cennetten uzak bir yere düşer." (1991: 1/30) demiştir.

Yukarıdaki rivâyetlerde Kur'ân'ın kıyamete kadar korunacağı inancıyla Kur'ân hakkındaki tartışmaların önü kesilmekte ve bu tartışma cennete girememesi sebebi olarak gösterilmektedir.

Konuyla ilgili olarak Ca'fer es-Sâdık'tan nakledilen rivâyetlerden birkaçı şöyledir: "Müminlerin emirinin vasiyetidir! Bilin ki Kur'ân her türlü zahmet ve zorluklara rağmen gündüzün hidayetçisi, karanlık gecenin de ışığıdır." (Küleynî, 2007: 2/332). Ca'fer es-Sâdık, "Kur'ân ve Furkân nedir?" sorusuna şu cevabı vermiştir: "Kur'ân kitabın tamamı, olacakların bilgisidir. Furkân bir ölçü, doğru ve yanlışın kriteridir." (Ayyâşî, 1991: 1/20). Ca'fer es-Sâdık, "Kur'ân'ın içerisinde hidayet ışığı, karanlığı aydınlatan kandiller vardır. O halde görmek isteyen gözünü ona çevirsin, nurlanmak isteyen ona baksın. Zira tefekkür, karanlıkta ışıkla yürüyen kimse gibi anlayış sahibi gönlün hayatıdır." (Küleynî, 2007: 2/332).

Yukarıdaki rivâyetler incelendiğinde, Kur'ân'ın herkes tarafından kabul edilen hidayet kitabı olduğu düşüncesiyle tahrif iddiasının yan yana getirilmesi uygun düşmemektedir. Kur'ân'ın Allah'tan bir vahy, uyarma, cennete yönlendirip cehennemden sakındırma görevini yerine getirmesi hususunda İmâmiyye kaynaklarında aktarılan bu haberlerde Kur'ân'ın korunmuşluğuna dikkat çekilmektedir.

2.4. İmâmiyye Âlimlerinin Kur'ân'ın Korunmuşluğuna Dair Sözleri

İmâmiyye âlimlerinden Kur'ân'ın korunmuşluğuna dair pek çok söz aktarılmıştır. Bunlardan Fazl b. Şâzân en-Nisâbü'rî (ö. 260/874) Kur'ân'ın tahrif edildiği iddialarını tenkit etmiştir (Ma'rîfet, 2011: 8/92; Karataş, 1996: 174; Şen, 2013: 272). İbn Bâbeveyh el-Kummî eş-Şeyh es-Sadûk (1992: 84)'te, "Bizim Kur'ân hakkındaki inancımıza göre; O Allah'ın kelâmı, vahyi, indirdiği kavli ve kitabıdır. لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ "Ona ne arından ne de önünden batıl gelemez." (Fussilet, 41/42) إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ "İşte gerçek kıssa budur." (Âl-i İmrân, 3/162) أَنَّهُ لَقَوْلُ الْفَصْلِ "Kur'ân ayırt edici kesin bir sözdür. O asla bir şaka ve eğlence değildir." (et-Târik, 86/13-14) ayetleri bunu kesin şekilde ifade etmektedir." demiştir. Kur'ân'ın hacmi konusunda ise müellif, özetle şunları söylemiştir: Bizim inancımız, Kur'ânın iki kapak arasında bulunan, insanların elinde mevcut kitaptan ibaret olduğudur. İnsanlara göre Kur'ân yüz on dört sûredir, bize göre ise ed-Duhâ sûresiyle İnşirâh sûreleri tek sûredir. Kur'ân'la ilgili olarak bizim için bundan farklı bir şey söyleyenler yalancıdır (Şeyh Sadûk, 1992: 85). Vahy olduğu rivâyet edilmekle birlikte, Kur'ân'da bulunmayan haberlerden örnekler veren müellif, bu tür rivâyetlerin Kur'ân olmadığını belirttiikten sonra şu olayı aktarmaktadır: "Mü'minlerin emiri Âlî (a.s.) Kur'ân'ı cemedip getirdi. ... Onlar ise 'Bizim ona ihtiyacımız yok. Sende olan bizde de var.' dediler" (Şeyh Sadûk, 1992: 87).

Şeyh Sadûk, tahrif iddialarını reddetmenin yanında Kur'ân dışı bazı rivâyetlerin Kur'ân'dan olmadığını söylemiştir. O, Kur'ân da ziyadelik ya da noksanlık bulunduğunu kabul etmediklerini açıkça belirtmiş, söz konusu rivâyetlerin ise tahrife delil olmayacağını izah etmeye çalışmıştır (1992: 88). Şeyh Sadûk'un

öğrencisi, eserlerinde konuyla ilgili izahat vermiş, şu sorgulama ve açıklamayı yapmıştır (Müfid, 1993: 78-79):

Kur'ân iki kapak arasında toplanmış, insanların elinde bulunan mıdır yoksa Allah'ın Nebisine indirdiği Kur'ân kayıp mı olmuştur? O'nu Ali (a.s.) mi cem etmiştir yoksa muhaliflerin söylediği gibi Osman b. Affân mı (ö. 35/656) cem etmiştir? Şüphesiz Kur'ân'ın tamamı Allah'ın bütün söz ve vahyi insanların elinde bulunan, iki kapak arasında toplanmış olmalıdır. İçerisinde insan sözünden hiçbir şey yoktur. Ali (a.s.) Kur'ân'ı baştan sona indirildiği haliyle cem etmiştir. Mekki, medenî, nasih, mensuh her şeyi tertip edip yerli yerine koymuştur ve ileride kâim imâmın bunu okuyacağını söylemiştir.

Müellif sözlerine devamla, Kur'ân'da kesinlikle noksanlık bulunmadığını, sadece İmam Ali'nin hakikate uygun, kesin bilgiler türünden tefsir ve tevil yorumlarının mushaftan hazfedilmiş olduğunu; Allah'ın sözleri gibi değilse de bunların kesin bilgiler olduğunu, zira Kur'ân'ın tevilinin (Hz. Ali'nin tevilinin) de Kur'ân olduğunu vurgulamıştır (Şeyh Müfid, 1993: 91-92). Müfid'in bu ifadeleri tutarsız gibi görünse de dikkatlice incelendiğinde onun Kur'ân da noksanlık ve ziyadeliği kabul etmediği gibi bu hususla ilgili rivâyetlerin güvenilirliğini tartıştığı; farklılıklarla ilgili olarak Hz. Ali'ye ait Kur'ân'daki bazı tefsir ve tevil ifadelerinin mushaftan hazfedildiğini söyleyerek, yumuşak ve akılcıca bir yöntemle Kur'ân'ın orijinal olduğunu vurguladığı görülmektedir. Başka deyişle o, Kur'ân'dan hazfedilen söz konusu tevillerin Kitab'ın aslından olmadığının altını çizerek, bunun tahrif olarak görülmesinin yanlış olduğunu belirtmektedir.

Şerif el-Murtazâ (ö. 436/1044) da Kur'ân'ın korunmuşluğunu savunmaktadır. O, *Cevâbü'l-mesâilî't-Trablusîyyat* adlı eserinde Kur'ân'ın tahrifinin reddine dair hususları başlıklar halinde ele almış ve cevaplamıştır. “*Zikri Biz indirdik, onu biz koruyacağız*” (el-Hicr, 15/9) ve *لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ* “*Ona ne önünden ne de arkasından batıl gelmez*” (Fussilet, 41/42) ayetlerini buna delil getiren müellif, şu iki hususun altını çizmiştir: (i) İki kapak arasında yer alan bu Kur'ân Cebrâil (a.s.) tarafından nazil olan Allah'ın kelimidir. (ii) Allah'ın indirdiği Kur'ân hiçbir eksiklik ve noksanlıktan etkilenmemiş, O'na hiçbir ilave yapılmamıştır (2019: 202-203).

Şerif el-Murtazâ, İmâmîyye'nin Kur'ân'ın noksanlığı konusunda ittifak ettiğine dair iddiaları şiddetle reddetmiş, ne dediğini anlamayan, nereye gittiğini bilmeyen bir grup hadisçi dışında, İmâmîyye'den hiç kimsenin Kur'ân'ın eksik olduğunu söylemediğini belirtmiştir. Hak ve batıl, iyi ve kötü tefekkür etmeden, düşünülmeden rivâyetlere teslim olmak ne icma ne de ihtilaf sayılmaz.” diyerek İmâmîyye'nin Kur'ân'ın korunmuşluğu görüşünde olduğunu altını çizmektedir. O, tahrif rivâyetlerini zayıf kabul etmekte ve bu rivâyetlerin sadece nakledilmiş olmasıyla tahrif iddiasının kabul edilmiş olmayacağını vurgulamaktadır.

Ahbârilerden farklı olarak hadis eserlerindeki rivâyetlerin hepsini sahih görmeyerek mezhep içerisinde yeni bir sistem oluşturan kelimci-usûlî yolunun öncülerinden olan Ebû Ca'fer et-Tûsî (ö. 460/1067) (Kahraman, 2012: 41/435-436), Kur'ân'ın korunmuşluğu hususunda, “Biliniz ki Kur'ân Peygamber'i doğrulayan en büyük ve en meşhur mucizedir.” dedikten sonra Kur'ân hakkındaki görüşlerini özetle şöyle dile getirmektedir: Kur'ân ayetlerinin eksiltildiği ya da yerlerinin değiştirildiğine dair pek çok rivâyet mevcuttur. ... Kaynaklarda yer alan bu tür rivâyetlerin tümü âhaddır. Bunlardan yüz çevirmek lazımdır. Çünkü bu haberler iki kapak arasındaki

Kur'ân hakkında delil olamazlar. Zira Kur'ân'ın hakikati herkesçe bilinmektedir. Ümmetten hiç kimse buna itiraz etmemiştir. İmâmiyye'nin Kur'ân hakkında aktardığı rivâyetler ise Kur'ân'ın okunmasını, ona sarılmayı, haberleri Kur'ân'a arz etmeyi tavsiye etmektedir. Bu sebeple ona uyana itibar edilir, uyamayandan ise uzaklaşılır. Hiç kimse Hz. Peygamber'den gelen şu haberi yok sayamaz: “Size iki değerli şey (sekaleyn) bırakıyorum, onlara sınıksız sarılırsanız sapıtmazsınız. Allah'ın kitabı ve ıttetrim ehl-i beytim. Bu ikisi havuza ulaşınca kadar birbirinden ayrılmazlar.” Bu hadîs, Kur'ân'ın her çağda geçerliliğine delildir. Çünkü Nebî'nin uyamayacağımız şeylere uymamızı istemesi doğru olmaz. Yine aynı şekilde Ehl-i beytte her zaman ortaya çıkacaktır. Mademki aramızda eldeki Kur'ân'ın sıhhati konusunda ittifak vardır, o zaman onu tefsir etmekle, manasını açıklamakla meşgul olmalı ve bunun dışındakileri önemsememeliyiz (Tûsî, ts. 1/3-4).

Ebû Alî et-Tabersî (ö. 548/1154), “*Kur'ân'ı şüphesiz biz indirdik. O'nu koruyacak olan da şüphesiz biziz.*” (el-Hicr, 15/9) ayetini tefsir ederken bu ayetin, “Ekleme ya da eksiltme yapılmasından, tahrif ve tağyirden Onu koruyacak olan biziz.” manasına geldiğini söyleyerek Kur'ân'ın koruyucusunun bizzat Allah olduğunu ve onun her türlü tahriften korunduğunu ve kıyamete kadar böyle kalacağını vurgulamaktadır (Tabersî, 2005: 3/80).

Tabersî'nin Kur'ân'ın korunmuşluğu hususunda yine Kur'ân metnini delil getirdiği görülmektedir. Bu da onun eldeki Kur'ân'ın tahrif edildiği iddialarını kabul etmediğini ve net olarak tahrif düşüncesinden teberri ettiğini göstermektedir. O, mezheplerinin genel doktrininin tahrifi reddettiğini ve bunu yalnızca Haşviyye ve bazı zayıf rivâyetlerin ürünü olduğunu söyleyip bu iddianında kendileri için hiçbir önem arz etmediğini ortaya koymaktadır.

Tüsterî (ö. 1019/1610) *Mesâ'ibü'n-nevâsib* adlı eserinde Kur'ân'ın tahrif edildiği iddiasıyla İmâmiyye'ye nisbet edilen rivâyetleri, İmâmiyye'nin ekseriyetle kabul etmediği düşünceler olarak niteleyip bunları reddetmiş, bu rivâyetlerin, kendilerini yansıtmayan ve güvenilmeyen küçük bir grubun sözleri olduğunu söylemiştir (Tüsterî, 2005: 115/117).

Yukarıda anılanların dışında da İmâmiyye'de Kur'ân'ın korunmuşluğunu ve tahriften beri olduğunu savunan birçok âlim bulunmaktadır. Feyz-i Kâşânî (ö. 1090/1679) *Tefsîri's-Sâfi* adlı eserinde tahrif iddiasıyla ilgili bazı rivâyetleri belirttikten sonra yaptığı açıklamada şöyle söylemiştir (Kâşânî, 1995: 1/51):

Bütün bunlarda bir sorun var. Eğer Kur'ân'da tahrif olduğunu kabul edersek o zaman Kur'ân'ın hiçbir ayetine güven kalmaz. Zira bu düşünceyle Kur'ân'ın her ayeti değiştirilmiş ve tahrif edilmesi mümkün hale gelmiş olur ki bu durumda Allah'ın indirdiği Kur'ân'da bizim için hiçbir delil kalmamış olur. Dolayısıyla Kur'ân'a uyma, emrine sarılma vb. durumlar boşa çıkmış olur. Halbuki Allah Kur'ân'da şöyle buyurmaktadır: “*Gerçekten O öniinden ve arkasından batıl gelmeyen büyük bir kitaptır.*” (Fussilet, 41/42). “*Şüphesiz yokki Kitabı biz indirdik Onu biz koruyacağız.*” (el-Hicr, 15/9) Bu ayetlere rağmen nasıl olur da Kur'ân'da bir değişme ya da bozulma vaki olabilir? Ayrıca Hz. Peygamber ve İmâmlar'dan (a.s.) gelen rivâyetlerin sıhhatini bilmek için bunların Kur'ân'a arz edilmesini isteyen, üzerinde ittifak edilmiş birçok rivâyet gelmiştir. O halde elimizdeki Kur'ân tahrif edilmişse rivâyetleri ona arz etmek ne anlam ifade edecek? O halde tahrif iddiası reddedilmeli, onun bozukluğuna hükmedilmeli ya da tevil edilmelidir.

Kâşânî tahrifle ilgili rivâyetlere yer verdiği için Küleynî'nin tahrife inanmakla eleştirildiğinden bahsetmiş, Kummî'yi de bu rivâyetler konusunda aşırı gitmekle itham etmiştir (1995: 1/52). Kâşânî'nin tahrif iddia ve rivâyetleri için önerdiği tevîl yöntemini başarıyla uygulayanların başında Şeyh Müfîd gelmektedir. O, Kur'ân'da eksiltme bulunduğunu belirten rivâyetleri tevîl ederek bundan kasdın Hz. Alî'nin tefsir ifadelerinin mushaftan hazfedilmesi olduğunu söylemektedir (1993: 91-92).

Kâşîfûlgâtâ (ö. 1228/1813) *Keşfü'l-gtâ an hafıyyâtı mübhemâti ş-şer'ati'l-garrâ* adlı eserinde Kur'ân'da hiçbir fazlalık bulunmadığını, onun iki kapağı arasındaki her şeyin Allah'ın kelâmı olduğunu, Kur'ân'ın noksanlıktan muhafaza edildiğinde hiçbir şüphe bulunmadığını, bu hususun Kur'ân'da açıkça belirtmesi ve âlimlerin her dönemde ittifakla bu hususta icma etmesinin bunun kanıtı olduğunu söylemiştir (2001: 3/453).

Görüldüğü üzere İmâmîyye, Kur'ân'ın korunmuşluğunu söylemekte, Kur'ân'ın kendisini bir mucize, Hz. Peygamber'in nübüvvetinin bir kanıtı ve ayetlerini birer burhan sayarken, tahrife işaret eden rivâyetleri tekzip ederek tahrif düşüncesini reddetmektedir.

Sonuç

İslâm tarihinde her ekol, farklı görüş ve düşüncelerinin meşruiyetini temel dini metinlerde aramıştır. İmâmeti nas ve tayine dayandıran ve bunu bir iman esası olarak kabul eden İmâmîyye'nin erken dönem kaynaklarında yer alan Kur'ân'ın tahrif edildiğine dair rivâyetlerin mezhebin imâmet öğretisine meşruiyet kazandırma çabasının bir ürünü olduğu söylenebilir. Bu rivâyetler, İmâmîyye'nin ahbârîlik denilen, Sünnî düşüncedeki Selefîyye'ye benzer özellikler taşıyan döneminde gündeme getirilmiştir. Söz konusu dönemin karakteristik özelliği nedeniyle bu rivâyetlerin tahlil ve tenkide tabi tutulmadan, olduğu gibi aktarılması İmâmîyye'nin tahrif iddiasıyla itham edilmesine yol açtığı anlaşılmaktadır. Usûlîlik denilen, aklî temellendirmeye öncelik verilen dönemde ise İmâmîyye, söz konusu rivâyetleri Kur'ân'ın korunmuşluğunu ifade eden naslar ışığında, akıl ve mantık süzgecinden geçirerek tahrif iddiasını red edip son ilahi vahiy olan Kur'ân'ın her türlü tahriften berî olduğu inancını benimsemiştir.

Mehzep içerisinde tahrif konusunda zaman zaman farklı sesler duyulmuş olsa da özellikle son dönem âlimleri, mevcut Kur'ân'ın orijinallğine vurgu yaparak İmâmîyye'nin tahrifle itham edilmesine yol açan rivâyetleri ya tevîl edip ya da bunların âhâd haberler olduğuna dikkat çekerek bir değer taşımadıklarını vurgulayıp tahrif iddiasını kesin şekilde reddetmişlerdir.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) risâleti sınırlı bir süreyle kısıtlı olmayıp kıyamet gününe kadar devam edecektir. Dolayısıyla son ilahi vahiy olan Kur'ân'ın her türlü tahriften; noksanlık, ziyadelik, tebdil ve tağyirden korunmuş olduğu aklen ve naklen sabittir. İmâmî ekolde hicri ilk birkaç asırda bazı gruplarca dillendirilen tahrif iddialarının sonraki dönemlerde reddedilerek Kur'ân'ın korunmuşluğu inancına dönülmesinde de usûlî dönemle birlikte aklın doğru işletilmesi ve naklin doğru anlaşılmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Günümüzde tahrif konusunu gündeme taşıyarak İmâmîyye'yi bu ithamlara maruz bırakmanın ilmîlik ve nesnellikle açıklanamayacağı; Kur'ân'ın tahrif edildiğine

inandığı yönündeki iddiaları reddeden İmâmiyye'yi bundan farklı bir şekilde değerlendirmenin isabetli olmadığı kanaatindeyiz.

Kaynakça

- Abdullah Semâhicî (2013). “İmâmiyye Şîasının iki ekolü ahabâtîler ve usûlîler arasındaki temel farklar”. çev. İbrâhim Kutluay. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4(7): 137-153.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sirnakifd/issue/11319/135261>.
- Ateş, Süleyman (1975). “İmamiyye Şîasının tefsir anlayışı”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20(1-4): 147-172.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/auifd/issue/71392/1148239>.
- Ayyâşî, Muhammed b. Mes'ûd (1411/1990). *Tefsîrû'l-Ayyâşî*. 2 Cilt. Beyrut-Lübnan: Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbûât.
- Bahrânî, Seyyid Hâşim (1415/1994). *el-Bürhân fî tefsîri'l-Kurân*. ed. Kısmü Dirâsâtîl'l-İslâmiyye. 9 Cilt. Kum: Müessesetü'l-Bi'se.
- Buhl, Frants (1979). “Tahrif”. *İslam Ansiklopedisi*. 11/667. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bulut, Halil İbrâhim (2013). *Şîa'da Usûlîliğin Doğuşu ve Şeyh Müfîd*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Ca'feriân, Rasûl (1985). *Ükzûbetü tabri'î'l-Kurân beyne's-Şîa ve's-Sünne*. Tahran: Muâveniyetü'l-Alâkât'd-Devliyeti fî Munazzameti'l-İlâmî'l-İslâmî.
- Celâlî, Muhammed Rızâ el Hüseyinî (1917). *Cihadü'l-İmâmî's-Seccâd*. B.y. Dârü'l-Hadîs.
- Cezâirî, Nî'metullâh (1985). *el-Envârû'n-Nu'mâniyye*. ed. Muhammed Bâkır - Seyyid Hâdî. Tebriz: Şirketi Çap.
- Çayıroğlu, Yüksel (2013). “Ehl-i Sünnet ile Şîa arasındaki temel ihtilâf noktaları”. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15(1): 199-243.
<http://ktpmakale.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=71173125&Dergival kod=0128>.
- Çelik, Hüseyin (2023). “Şîa mezhebinin Kur'ân anlayışı”. *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi* 13: 1-28. <https://doi.org/10.54958/iad.1242789>.
- Demirci, Muhsin (2014). *Kur'ân tarihi*. İstanbul: İlahiyat Vakfı Yayınları, 6. Basım.
- Esterâbâdî, Muhammed Emîn (2005). *el-Fevâidü'l-Medeniyye ve's-şevâhidü'l-Mekkiyye*. ed. Rahmetullah Rahmeti Arâkî. Kum: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 2. Basım.
- Gördük, Yunus Emre (2011). “Şîi müelliflerin Tahrifu'l-Kur'ân meselesinde Sünnî kaynaklara yaptığı atıflar ve değerlendirmesi -Tayyib el-Musevî el-Cezâirî Örneği-”. *Usul İslâm Araştırmaları* 15(15): 53-74.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/usul/issue/16714/173793>.
- Güneş, Hüseyin (2007). *Tabrif iddiası bağlamında Şîa ve Kur'ân*. Konya: Kitap Dünyası.
- Habibov, Aslan (2007). *İlk dönem Şîi tefsir anlayışı*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Hûî, Ebû'l-Kâsım el-Müsevî (2009). *el-Beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*. Necef: Müessesetü'l-Hûî el-İslâmiyye, 4. Basım.

- Hulûv, Muhammed Alî (2009). *el-Velâyetân et-tekvîniyye ve't-teşrîfiyye*. Kərbela: el-Atabetü'l-Hüseyniyye.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem (2010). *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdr.
- İbnü'n-Nedîm, Ebü'l Ferec Muhammed b. İshak (1430/2009). *Kitâbü'l-Fibrîst*. London: Müessesetü'l-Furkân li't-Turâs el-İslâmî.
- Kahraman, Abdullah (2012). "Tûsî, Ebû Ca'fer". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 41/433-435. İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karataş, Şaban (1996). *Şîa'da ve Sünnî kaynaklarda Kur'ân tarihi*. İstanbul: Ekin Yayınları.
- Kartaloğlu, Habib (2011). "İmâmîyye'de Ahbârî-USûlî Farklılaşması: Şeyh Sadûk ve Şeyh Müfid Örneği". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13(24): 193-216. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaifd/issue/20597/219494>
- Kâşânî, Muhammed b. Şâh Murtazâ (1995). *Tefsîrü's-Sâfî*. 7 Cilt. Tahran: Mektebetü's-Sadr, 2. Basım.
- Kâşîfûlgâtâ, Ca'fer b. Hızır (2001). *Keşfü'l-gîtâ 'an hafîyyâtî mübbemâtî's-şer'atî'l-garrâ*. 4 Cilt. Kum: Müessesetü Bustan Kitab.
- Kûfî, Furât b. İbrâhim b. Furât (1995). *Tefsîru Furât el-Kûfî*. ed. Muhammed el-Kâzım. Tahran: Vezâret'üs-Sakâfe ve'l-İrşâdî'l-İslâmî, 2. Basım.
- Kummî, Ebü'l-Hasan Alî b. İbrâhim (1435/2014). *Tefsîru'l-Kummî*. Kum: Müessesetü'l-İmâmî'l-Mehdî.
- Küleynî, Ebû Câfer Muhammed b. Yâkub (2007). *el-Kâfî*. 8 Cilt. Beyrut-Lübnan: Menşûrât'ul-Fecr.
- Malullah, Muhammed (1982). *eş-Şîa ve tabri'fu'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Va'yî'l-İslâmî.
- Ma'rîfet, Muhammed Hâdî (1432/2011). *et-Tembîd fî 'ulûmî'l-Kur'ân*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru't-Taâruf li'l-Matbûât.
- Ma'rîfet, Muhammed Hâdî (2009). *Kur'ân ilimleri*. çev. Burhanettin Dağ. İstanbul: Kevser Yayınları.
- Ma'rîfet, Muhammed Hâdî (1989). *Syânet'ül-Kur'ân mine't-tabri'f*. Kum: Dâru'l-Kur'ânî'l-Kerîm.
- Maviş, Nezir (2018). *İmâmet doktrininin Şîa-İmâmîyye inançlarının şekillenmesindeki etkisi*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Murtazâ, Şerîf (2019). *Cevâbü'l-mesâilî'l-tarablusîyyât*. ed. Haydar el-Beyâtî vd. İran: el-Mu'temeru'd-Düvelî li-Zikr-i Elfiyetî's-Şerîf el-Murtazâ.
- Necâşî, Ahmed b. Alî b. Ahmed b. Abbâs (1431/2010). *Ricâlü'n-Necâşî*. Beyrut-Lübnan: Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbûât.
- Öz, Mustafa (1996). "Gâliyye". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 13/333-337. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öz, Mustafa (2002). "Küleynî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 26/538-539. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öz, Mustafa (2010). "Takîyye". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 39/453-454. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öz, Mustafa (2012). "Usûliyye". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 42/214-215. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Öztürk, Mustafa (2015). *Tefsirde Ehl-i Sünnet ve Şîa polemikleri*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 3. Basım.
- Râgıb el-İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed (2014). *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dârü'l-Mârif.
- Rişherî, Muhammed (1995). *Mîzânü'l-hikme*. 3 cilt. Kum: Dârü'l-Hadis.
- Saffâr, Muhammed b. Hasan (1983). *Besâirü'd-derecât*. ed. Muhsin Koca Bağî. Kum: Mektebetü Ayetillâh el-Uzmâ el-Mer'âsî en-Necefî.
- Saylan, Nesrişah (2018). "Examination of the claims of distortion on the Qur'ân which is in al-Qummî commentary". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22(1): 679-703. <https://doi.org/10.18505/cuid.420326>
- Shahavatov, Sabuhi (2014). "Tefsirde mezhep refleksi aşırılık-İbn Furât örneği-". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18(1): 243-255. <https://doi.org/10.18505/cuifd.254656>
- Şahavat, Sabuhi (2014). "İmâmiyye Şîası'nın Kur'ân'ın tahrifi konusuna yaklaşımı". *Usul İslam Araştırmaları* 22(22): 43-61. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usul/issue/16707/173702>
- Şen, Ziya (2013). *Şîa'nın kıraatlere ve Kur'ân taribine bakışı*. İstanbul: Düşün Yayınları.
- Şerîf er-Râdî, Muhammed el-Hüseyin (1425/2004). *Nebcü'l-belâga*. thk. Subhî Sâlih. Kahire-Beyrut: Dârü'l-Kitab, 4. Basım.
- Şeyh Müfid, Ebû Abdillâh Muhammed b. en-Nu'man (1413/1992). *el-Mesâilu's-sereniyye*. ed. Abdülhamîd Sâib. Kum: el-Mu'temerü'l-Âlemi li-Elfiyeti's-Şeyh el-Müfid.
- Şeyh Müfid, Ebû Abdillâh Muhammed b. en-Nu'man (1414/1993). *Erâilu'l-makâlât*. Beyrut Dârü'l-Müfid, 2. Basım.
- Şeyh Müfid, Ebû Abdillâh Muhammed b. en-Nu'man (1371/1951). *Tashîbu'l-itikâdati'l-İmâmiyye*. Kum: y.y.
- Şeyh Sadûk, Ebû Ca'fer b. Babaveyh el-Kummî (1413/1992). *Risaletü'l-i'tikâdati'l-İmâmiyye*. ed. İ'sâm Abd Seyyid. Kum: Müessesetü'l-İmâm es-Sadık.
- Tabersî, Ebû Alî el-Fazl b. el-Hasen (1426/2005). *Mecma'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*. 10 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-Ulûm.
- Tûsî, Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasen (ts.). *et-Tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân*. 9 Cilt. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l Arabî.
- Tûsî, Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasen (1420/1999). *Fibrîst*. ed. Seyyid Abdülazîz Tabâtâbâi. Kum: Mektebetü'l-Muhakkik.
- Tûsî, Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasen (1373/1950). *Ricâl*. ed. el-Kayyûm el-İsfahânî Cevâd. Kum: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî.
- Uyar, Mazlum (2000). *İmâmiyye Şîa'sında düşünce ekolleri abbârilik*. İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Uysal, Ekrem (2021). *Kelâmî açıdan İmâmiyye'nin gaybet ve rec'at inancı*. ed. Yusuf Eşit. Ankara: Sonçağ Yayınları.
- Yıldız, Süleyman (2019). *Klasik dönem İmâmiyye Şîası tefsirlerinde kıraat olgusu: Tûsî ve Tabersî örneği*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

- Yurdagür, Metin (1988). “Ahbârîyye”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1/490-491. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yurdagür, Metin (1997). “Haşviyye”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 16/426-427. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Zahîr, İhsân İlahî. (1983). *eş-Şîâ ve'l-Kur'ân*. Lahor: İdâretu Tercümânî's -Sünne.
- Zahîr, İhsan İlahi (2019). *Şîa ve Sünnnet*. İstanbul: Küresel Kitap.
- Zahîr, İhsan İlahi (1984). *Şîa'nın Kur'ân imamet ve takıyye anlayışı*. çev. Sabri Hizmetli - Hasan Onat. Ankara: Afşaroğlu Yayınları.
- Zeynelâbidîn, Alî b. Hüseyin (ts.). *es-Sahîfetü'l-kâmiletü's-Seccâdiyye*, thk. es-Seyyid Muhammed el-Bâkır. Beyrut: Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbûât.